

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Заступник керівника
(професор з науково-педагогічної роботи)

В. В. Афанасьєв

РЕЛІГІЯ У ПОСТСЕКУЛЯРНУ ДОБУ

робоча програма навчальної дисципліни

Галузь знань **29 Міжнародні відносини**
Спеціальність **291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»**
Освітній рівень **другий (магістерський)**
Освітня програма **Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії**

Вид дисципліни
Мова викладання, навчання та оцінювання

базова
українська

Завідувач кафедри філософії та політології

Кузь О. М.

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2019

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри філософії та політології
Протокол № 1 від 27.08.2018 р.

Розробник(-и):

Кузь О. М., д.ф.н., проф. кафедри філософії та політології,
Потоцька Ю.І., к.ф.н., доц. кафедри філософії та політології

**Лист оновлення та перезатвердження
робочої програми навчальної дисципліни**

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри

1. Вступ

Анотація навчальної дисципліни:

"Релігія у постсекулярну добу" є базовою навчальною дисципліною циклу соціально-гуманітарної підготовки студентів спеціальності 291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії" другого (магістерського) рівня.

Актуальність вивчення дисципліни "Релігія у постсекулярну добу" обумовлена історичною роллю релігій та релігійних організацій у сучасному соціокультурному і політичному житті, підвищенням значення релігійного фактору в розвитку «постсекулярного» суспільства.

Об'єктом навчальної дисципліни є релігія як фактор розвитку сучасного світу.

Предмет навчальної дисципліни – релігійний ренесанс кін. XX – поч. XXI ст. і його витоки.

Мета навчальної дисципліни: формування у магістрів компетентностей щодо визначення цивілізаційної, суспільно-політичної та соціально-культурної ролі релігії у сучасному світі.

Курс	1М	
Семестр	2	
Кількість кредитів ECTS	5	
Аудиторні навчальні заняття	лекції	14
	семінарські	26
Самостійна робота		110
Форма підсумкового контролю	іспит	

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни:

Попередні дисципліни	Наступні дисципліни
Історія	
Філософія	Міжнародні відносини та світова політика
Психологія	

2. Компетентності та результати навчання за дисципліною:

Компетентності	Результати навчання
Здатність визначати базові категорії та головні положення концепцій секуляризму і постсекуляризму	Вміння застосовувати категорії секуляризму і постсекуляризму до аналізу сучасних суспільно-політичних і соціокультурних процесів
Здатність аналізувати передумови, причини та зміст релігійного ренесансу кін. XX– поч. XXI ст.	Знати етапи еволюції релігій та їхнього суспільного статусу у процесі становлення сучасної цивілізації
Здатність формувати власні світоглядні настанови щодо ролі релігії у сучасному	Вміння аналізувати проблеми міжконфесійних відносин у сучасному

світі	світі, розуміти функції та значення релігії у культурному просторі сучасності.
-------	--

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Релігія як цивілізаційний фактор.

Тема 1. Походження релігії. Релігії стародавнього світу

1.1. Релігія та її функції

Зміст поняття «релігія». Структурні елементи релігії: пізнавальний, практичний, психологічний, етичний, символічний. Релігійні організації: церква, секта. Соціальні функції релігії.

1.2. Основні теорії походження релігії.

Причини виникнення релігії. Теорія омани (Критій), евгемеризм. Теологічна теорія виникнення релігії. Філософські та наукові теорії походження релігії (Р. Декарт, Л. Фейєрбах, К. Маркс, З. Фройд тощо).

1.3. Типології релігій.

Основні підходи до класифікації релігій. Язичництво і монотеїзм. Аврамічні та неаврамічні релігії. Поняття про родоплемінні, національні та світові релігії. Цивілізаційне значення світових релігій (буддизм, християнство, іслам).

1.4. Релігії античного світу.

Язичництво Давньої Греції та Риму. Пантеон давньогрецьких богів та їх римські аналоги. Діонісійство і орфізм. Еволюція стосунків релігії та держави в античному світі. Культ римських імператорів.

Зародження християнства. Переслідування християн. Набуття християнством статусу державної релігії Римської імперії. Виникнення християнської церкви. Ідеї Августина Аврелія про град земний і град Божий.

1.5. Релігії Давнього Сходу.

Релігійні вірування Єгипту. Культ фараонів. Релігії Давнього Китаю. Даосизм і конфуціанство. Традиційні вірування Давньої Індії. Зародження буддизму. Юдаїзм, його значення для становлення християнства та ісламу.

Тема 2. Моделі співвідношення релігії та політики у часи середньовіччя

2.1. Західнохристиянська модель взаємодії церкви та держави.

Вплив римської християнської церкви на суспільно-політичне життя європейських держав. Боротьба за інвеституру. Лист візантійського імператора Алексія I папі Урбану II. Хрестові походи. Початок протистояння християнства та ісламу. Чернечі ордени. Особливості інституту папства. Теократична папська держава.

2.2. Православна церква в історії Візантійської імперії.

Принцип симфонії у стосунках церкви і держави та його реалізація. Роль візантійських імператорів у церковному житті. Діархія. Економічна залежність церкви

від держави. Вплив візантійської моделі на стосунки церкви і державної влади у Російській імперії.

2.3. Релігійно-політична взаємодія в ісламському світі.

Виникнення ісламу. Іслам як державотворчий фактор. Еволюція державних форм після смерті пророка Мухаммеда.

Відсутність церкви та значення умми (громади віруючих). Шаріат.

Особливості ісламської господарської етики.

Тема 3. Релігійні процеси доби Відродження і раннього Модерну.

Реформація і контрреформація

3.1. Початок секуляризації у Західній Європі.

Поняття секуляризації. Гуманістичний рух XIV – XVI ст. Критика обскурантизму. Гуманістичний ідеал людини. Образ ідеального государя у філософії Н. Макіавеллі. Болонська школа юристів і розповсюдження Римського права. Ознаки секуляризації у мистецтві. Еволюція системи освіти.

3.2. Реформація та зародження протестантизму.

Причини реформаторських війн у Європі. М. Лютер.

Протестантизм як напрямок християнської релігії. Протестантські секти і церкви. Перша і друга хвилі протестантизму.

Протестантська етика господарської діяльності. М. Вебер та його робота «Протестантська етика і дух капіталізму».

3.3. Контрреформація та її наслідки.

Боротьба католицької церкви за повернення впливу у Європі. Заснування ордену єзуїтів і його діяльність. Політика окатоличення. Берестейська унія 1696 р. і утворення УГКЦ.

3.4. Розповсюдження християнства у Новому Світі.

Великі географічні відкриття. Колоніальний розподіл земель європейськими державами. Примусове розповсюдження християнства серед населення Нового Світу.

Тема 4. Досвід секуляризації суспільства XVII – першої половини XX ст.

4.1. Причини секуляризації суспільства

Розвиток капіталізму в Європі як фактор розвитку світського суспільства. Криза релігійно-політичного традиціоналізму. Наукова революція XVII ст. Обґрунтування зв'язку наукового і технічного прогресу. Раціоналізація і модернізація суспільного життя.

4.2. Секуляризація суспільства доби бароко

Розвиток світського компонента культури бароко. Світська музика та живопис XVII ст. Поява світських форм проведення вільного часу. Паркове будівництво. Ідеал людини у культурі бароко. Мода XVII ст.

4.3. Антиклерикалізм доби Просвітництва

Антицерковна спрямованість просвітницької філософії та ідеології. Французький просвітницький антиклерикалізм. Вольтер. Боротьба з католицизмом під час Великої французької революції.

4.4. Становлення секулярного суспільства

Філософське та політико-ідеологічне обґрунтування атеїзму.

Революційні події у світі у XIX – першої половини XX ст. Процес відділення церкви від державних структур. Принцип свободи совісті.

Змістовий модуль 2. Релігійний ренесанс сучасної доби.

Тема 5. Постсекуляризм як характерна риса сучасного суспільства

5.1. Поняття про постсекулярну добу

Завершення проекту секуляризації. Постсекулярна стадія розвитку західного суспільства. Постмодерн та постсекуляризм.

Осмислення поняття «постсекулярне» (після-секулярне та/або анти-секулярне) у філософській думці. Концепція С. Хантінгтона щодо зростання ролі релігійного фактору в протистоянні цивілізацій.

Дискусії навколо області застосування даного поняття. Постсекулярне як характеристика постхристиянського світу.

5.2. Концепція постсекуляризму Ю. Габермаса

Остаточне ствердження принципу світськості у західному суспільстві. Постсекулярне як новий інструмент секулярного суспільства для налагодження стосунків з релігійними меншинами та суспільствами, які не було секуляризовано.

Знаходження у релігійній сфері смислів для подолання кризової постмодерної ситуації.

5.3. Трансформація релігії у постсекулярному світі

Зростання інтересу до політеїзму. Неоязичництво.

Віртуалізація релігії, розвиток квазі-релігій, «симуляція релігії». Розмивання опозиції «релігійне – нерелігійне». Конструювання нових синкретичних вчень. «Нова духовність». Проблема збереження традиційних релігійних форм у просторі постмодерної культури.

Тема 6. Феномен релігійного ренесансу в контексті глобалізації

6.1. Релігійна культура і глобалізація

Глобалізація та її аспекти. Глобалізаційний потенціал релігії. Екуменічний рух.

Зв'язок між етнорелігійним відродженням і глобалізаційними процесами.

Релігійний ренесанс як реакція на глобалізацію. Протидія вестернізації (американізації). Значення релігійних організацій для іммігрантських громад у розвинутих країнах. Зростання значення релігійної ідентичності в умовах культурної дезорієнтації.

6.2. Ознаки релігійного ренесансу кін. XX – поч. XXI ст.

Дискусія про релігійний ренесанс та його ознаки. Концепція незворотності «атеїстичної революції» та зниження ролі релігії у суспільстві у процесі модернізації.

Контрсекуляризація. Формування «ісламської дуги» в країнах арабського Сходу та Середньої Азії. Поглиблення цивілізаційного протистояння Заходу і Сходу.

Нові релігії (неохристиянські, орієнталістські, синтетичні, езотеричні, неоязичництво, сатанізм).

Перспективи релігійного ренесансу кін. ХХ– поч. ХХІ ст.

6. 3. Релігійне відродження в Україні

Роль релігійного фактору у розвитку суспільства в Україні пострадянського періоду. Україна як полірелігійна країна.

Тема 7. Релігійний фундаменталізм у сучасному світі

7.1. Фундаменталізм у релігії

Поняття фундаменталізму. Фундаменталізм і ортодоксія. Фундаменталізм и модернізм. Причини виникнення фундаменталізму, його релігійні, політичні та економічні засади.

7.2. Фундаменталізм у сучасному християнстві

Католицький фундаменталізм. Фундаменталізм у православ'ї. Сучасні старообрядницькі напрямки. Протестантські секти фундаменталістського толку. Протестантська «Всесвітня асоціація фундаменталістів».

7.3. Ісламський фундаменталізм

Розподіл ісламу на фундаменталістський і той, що сприймає процеси модернізації. Основна ідея ісламського фундаменталізму. Ваххабізм. Організації ісламських фундаменталістів.

7.4. Юдейський фундаменталізм

Ортодоксальні юдейські організації та їхні цілі. Ультрарадикалізм в іудаїзмі.

Тема 8. Релігійні конфлікти кін. ХХ – поч. ХХІ ст.

8.1. Проблеми міжконфесійних відносин у сучасному світі

Релігійний фактор у міжнародних конфліктах. Феномен релігійної війни та її ознаки. Дії «Ісламської держави» у Сирії та Іраку. Міжнародний тероризм під релігійними гаслами.

8.2. Проблеми міжконфесійних відносин у сучасній державі

Міжконфесійні конфлікти у країнах сучасного світу на прикладі Північної Ірландії, М'янми тощо.

Внутрішньо-конфесійні конфлікти. Розколи у сучасному українському православ'ї. Релігійні конфлікти в Україні напр. ХХ –поч. ХХІ ст.

8.3. Розповсюдження деструктивних культів та тоталітарних сект.

Поняття тоталітарної та деструктивної секти. Деструктивні культи як загроза правовій небезпеці людини та шляхи боротьби з ними.

Правові засади діяльності релігійних організації в сучасній Україні

1. Порядок оцінювання результатів навчання

Система оцінювання сформованих компетентностей у студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, семінарські заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця, контрольні заходи включають:

поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних і семінарських занять і оцінюється сумою набраних балів (максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє студенту скласти іспит, – 35 балів);

підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового екзамену, відповідно до графіку навчального процесу.

Порядок проведення поточного оцінювання знань студентів. Оцінювання знань студента під час лекційних, семінарських занять та виконання індивідуальних завдань проводиться за такими критеріями:

ступінь засвоєння матеріалу навчальної дисципліни (розуміння значення релігійного чинника у розвитку сучасного суспільства; оперування базовими категоріями концепцій секуляризму і постсекуляризму; вільне викладення матеріалу під час усних виступів);

наявність логічної структури та академічного стилю викладу матеріалу в усних доповідях і письмових роботах, вміння здійснювати порівняльний аналіз, узагальнення матеріалу та робити обґрунтовані висновки;

вміння пояснювати й аргументувати власну позицію щодо проблемних питань і вести раціональну дискусію;

самостійність мислення, оригінальний підхід до виконання творчих завдань;

самостійність і своєчасність виконання завдань, коректність оформлення робіт.

Критеріями, за якими здійснюється оцінювання позааудиторної самостійної роботи студентів, є рівень засвоєння знань; культура мислення; вміння знаходити необхідну інформацію, оцінювати її якість та систематизувати її; самореалізація під час семінарських занять.

Підсумковий контроль знань та компетентностей студентів з навчальної дисципліни здійснюється на підставі проведення семестрового екзамену, завданням якого є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, вміння формулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо.

Екзаменаційний білет охоплює програму дисципліни і передбачає визначення рівня знань та ступеня опанування студентами компетентностей.

Кожен екзаменаційний білет складається з 4-х завдань (2 стереотипних, 1 діагностичне та 1 евристичне завдання), які дозволяють виявити рівень теоретичної

підготовки студента та рівень його компетентності з навчальної дисципліни.

Результат семестрового екзамену оцінюється в балах (максимальна кількість – 40 балів, мінімальна кількість, що зараховується, – 25 балів) і проставляється у відповідній графі екзаменаційної «Відомості обліку успішності».

Студента слід **вважати атестованим**, якщо сума балів, одержаних за результатами підсумкової/семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60. Мінімумально можлива кількість балів за поточний і модульний контроль упродовж семестру – 35, а мінімумально можлива кількість балів, набраних на екзамені, – 25.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується з балів, отриманих під час екзамену, та балів, отриманих під час поточного контролю за накопичувальною системою. Сумарний результат у балах за семестр складає: "60 і більше балів – зараховано", "59 і менше балів – не зараховано" та заноситься у залікову «Відомість обліку успішності» навчальної дисципліни.

Розподіл балів за тижнями

Теми змістового модуля		Лекційні заняття	Семінарські заняття	Участь у дискусії	Доповідь	Експрес-опитування	Есе	Письмова контрольна робота	Усього	
Змістовий модуль 1.	Тема 1	1 тиждень	0,5	0,5	2				3	
	Тема 2	2 тиждень	0,5	0,5		4			5	
	Тема 3	3 тиждень	0,5	0,5	2		4		7	
	Тема 4	4 тиждень	0,5	0,5		4			5	
Змістовий модуль 2.	Тема 5	5 тиждень	0,5	0,5		4	4		9	
	Тема 6	6 тиждень	0,5	0,5			4		5	
	Тема 7	7 тиждень	0,5	0,5				12	13	
	Тема 8	8 тиждень	0,5	0,5			12		13	
	Іспит								40	
Усього			4	4	4	12	12	12	12	100

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D		
60 – 63	E	задовільно	не зараховано
35 – 59	FX	незадовільно	
1 – 34	F		

2. Рекомендована література

Основна

1. Брунько П. В. Релігієзнавство : учебно-методическое пособие / П. В. Брунько, О. Н. Кузь. – Харків : ИД "ИНЖЭК", 2004. – 242 с.
2. Філософія. Релігієзнавство. Логіка (Теоретичний курс) : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / [І. П. Білецький, К. В. Кислюк, І. В. Тарасенко та ін.]. – Харків : ВД "ИНЖЕК", 2008. – 560 с.
3. Антес П. Религии современности / П. Антерс. – Москва : Прогресс, 2001. – 302 с.
4. Радугин А. А. Введение в религиоведение: теория, история и современные религии : курс лекций / А. А. Радугин. – Москва : Центр, 2000. – 240 с.
5. Узланер Д. А. Введение в постсекулярную философию / Д. А. Узланер // Логос. – 2011. – №3 (82). – С. 3–32.
6. Хабермас Ю. Постсекулярное общество – что это? / Ю. Хабермас // Российская философская газета. – 2008. – № 4 (18) – № 5 (19).

Додаткова

7. Ваттимо Д. После христианства / Д. Ваттимо. – Москва : Три квадрата, 2007. – 160 с.

8. Горелов А. А. История мировых религий : учебн. пособ. / А. А. Горелов. – Москва : Изд.-во Флинта, 2008. – 355с.
9. Кырлежев А. И. Постсекулярная концептуализация религии. К постановке проблемы / А. И. Кырлежев // Государство, религия, церковь в России и за рубежом. – 2012. – №2 (30). – С. 52–68.
10. Тернер Б. Религия в постсекулярном обществе / Б. Тернер // Государство, религия, церковь в России и за рубежом. – 2012. – №2 (30). – С. 21–51.
11. Хабермас Ю. Вера и знание / Ю. Хабермас // Будущее человеческой природы. – Москва : Весь Мир, 2002. – С. 115–131.
12. Хабермас Ю. Диалектика секуляризации. О разуме и религии / Ю. Хабермас, Й. Ратцингер (Бенедикт XVI). – Москва : ББИ св. апостола Андрея, 2006. – 112 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

13. Вевюрко И. Пострелигиоведение и реальная политика. К дискуссии о «постсекулярности» [Электронный ресурс] / И. Вевюрко. – Режим доступа : <http://www.bogoslov.ru/text/477051.html>.
14. Гараджа В. И. Социология религии : учеб. пособ. [Электронный ресурс] / В. И. Гараджа. – Режим доступа : http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Relig/gar/index.php.
15. Релігієзнавство : навч. посібн. [Електронний ресурс] / під ред. Н. Н. Яблокова. – Режим доступу : <http://stud.com.ua/69051/religiyeznavstvo/religiyeznavstvo>.
16. [Сайт персональних навчальних систем ХНЕУ ім. С. Кузнеця. Дисципліна «Релігія у постсекулярну добу»](https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=5558) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=5558>.
17. Узланер Д. В каком смысле современный мир может быть назван постсекулярным [Электронный ресурс] / Д. Узланер. – Режим доступа : <http://magazines.russ.ru/continent/2008/136/u20.html>.
18. Узланер Д. Еще раз о постсекулярном [Электронный ресурс] / Д. Узланер.– Режим доступа: <http://religo.ru/columns/12352>.
19. Шнирельман В. А. Неоязычество и национализм. Восточноевропейский ареал [Электронный ресурс] / В. А. Шнирельман. – Режим доступа : <http://static.iea.ras.ru/neotlozhka/114-Shnirelman.pdf>.